

ТАЙБЫН ДЭЭШ ДИДИМ ДЕМИСЕЖИР

(Тайбын талалакчыларынын I Бүгү-өвилел конференциясынын 25 чылынга)

1949 чылдын апрель айда, чамгыс уеде Парижде болгон Прагада тайбын талалакчыларынын бирги конгресси болуп эрткен. Оон соонда 26 чуртка национал конференциялар болуулаан. Ол-ла чаман август 25—27 күнеринде Москвада эрт совет демиселчилерини бирги конференциясы талалакчылар эрткен.

Тайбын талалакчыларынын шимчээшкенин чамдык үе-чадараларын дугайында ПМА-нын корреспондентин Павел Антоновтун айтырларына чогаалчы Борис ПОЛЕВОЙ мынча деп харымылаан:

— Кайгамчык аар-берге дайын доозулган. Дыкка Тай улустар, чүрүн-лаа мурунда болупун 20 миллион ада-бет-берин чамдан совет улус-гилтеринин чыла шаарынга шиптирлеп үчүгү кириген улут чүрүн чону быжы тайбын манат турган. Ыччалла-да болупун боладанын, дерин чорунун таллазы-биле фашизмден аудах чо кара күштер барын өркө бок каран ковалтын, делегейин чаа дайын өөскүрүн оралдажи берген. Ол чорук кижилерин айылмын чугалаажы база сактагылары-биле күшүт өөзү-өзүн кизи төрөгөтенен ией берген. 1948 чылда Польшанын Варшава хоорайнын тайбын камгалар таллазы-биле култура ажылдакчыларынын Бүгү-делегей съездин аяктыган. Айна тайбын талалакчыларынын шимчээшкенин өөзү болуп турган.

Ол бөдүккө Александр Фадеев кирген. Ал-политик таллазы-биле кайгамчык улут армия-чүрүтүт, литературага алдаржаа, тайбын дээш өөскү демиселчи кизи болган, ол-делегейин ийин аайлаанын мурунда-ла француз чогаалчы Абра Барбистун эзелтин аайыга улут конгресс-терге кайрып чоран.

Ол бөдүккө Фадеев-биле калы француз физик Фредерик Жолио-Кюри ажилдан турган болгон оон соонда Делегейин Тайбын Чөвүлелини бирги президенти апарган. Жолио-Кюри 1939 чылда Нобель шипалын ал турга, Хиросимага болган айылмын баш улут чугалаава-лаа, атомнун энергия-биле оварымчалык болунар деп, саргындарган.

Иасельжипер бөлүтүгө ан-ган эрткенде Джим Бернал база турган, ол Жолио-Кюри мөчөн соонда тайбын талалакчыларынын шимчээшкенин баштаан. Кентербин дугайынын улут лемазы Хьюлетт Диксон кайгамчык кизи болгон: тайбын херези материализмге эвес, а христиан тур-буу-биле көрүп турса-лаа ол кырган ук шимчээшкени улут ролду ойноган. Оксе-лаа ки-жилерин демиселге болур.

Бистин шимчээшкенин 1949 чылда Париже болгон Прагада эрткен тайбын талалакчыларынын конгрессинде до-лау тынмыш болган күшүт алган. Чикээ, Париже эр-те конгрессе 12 мун кире кизи чымалган болган. Кайгамчык улут энтүзүм аяа илери.

«Тайбын дээш демиселге ди-ди болгон улум дидим болур» деп сөстөрлөп Манфрест ол конгрессе хүдээл алган. Тайбын дээш демиселчилерге дайын болуру өргөжөк чүтүл-де чүрүн оон соондагы бо-луушкунун толдарга керечи-лөөн. 1950 чылдын июльда Корейде дайын эзелген, а бар-дын чүккө турган тайбын талалакчылары илест-сүрдүрүр чорукка таварышкан, а Латин Американын аарлакчы эр-те-чигаргалар ханалар турган чамдык чүрттары турган демиселчилер чамит ажилда, өлүм-чидимин айылмын каруу турду. Чамдин кайгамчык чо-гаалчысы Паблос-Неруда да-шымчы үер учурга таварыш-кан. Кубанын мичарады дар-лакчысы Батистанын эрге-га-гырталык илестел-сүрдүрүр турган куба чогаалчы Николас Гильен база ылдык байдалга таварышкан.

1950 чылда анган Шеффилд хоорайга тайбын талалакчы-ларынын ийги Бүгү-делегей кон-гресси эртер ужурул турган, ылчала-лаа лейбористерини чааа (1949 чылда француз ча-аяктык кылган шык) ол чүр-те дык хой делегаттардын баарын чөпсүзөвөн. Оон түнелинде конгресс Варшавага эрткен. Ол үеде капиталист-тик чүрттарга тайбын дээш де-мисежип турган кижилер дай-ында солдатар-биле бир ле-мей, дидим болган маадырлык демисежип турган.

Бистин демиселейске хой берелер таварышп турган. «Атомнун бөмбө делегейни кат-тыштырар» деп кийгырг со-ниализмг чүрттарын коругда-рин оралдажи турган дайын-чарактарыны кийгырмн турду, Шах ол үеде, 1950 чылдын эзе-нинде атомнун чепекти чорур-уу дээш Стокгольм кийгырмын түгүстүгөн.

Оон канчаар болганын ам эки сактып тур мек. Кийгыр-гы көсүк, кыска, биданигар кылдыр кылып ужурул турган чүе. Атомнун дайын таллазы-биле бүгү улустар буттарынын үчү күдүрер ужурул турган.

Мези утанында арткан чам-дык эстерин баа сактып тур мек. Чикээ, ол документтини сөөлгү эстери мындай чүе: «Бир эвес улустар тайбын камгалар херекти буттарынын холууга алып болза тайбын камгалар-лаа, быгырлап-лаа ай болур. Бир эвес реакцианын болган дайынны күштерин чорур үеинде чамгырбас болза дайын чайлаш чо болу өзэр». Тайбын талалакчыларынын шимчээшкенин эге үезинде, каян аяа политика болгон шажы таллазы-биле ийи-бүрү үзөлдү кижилер кирип турдун айтылып турган. Оон таллазын Хьюлетт Диксон, солгай таллазын Илья Эрен-бург орон.

Кызыраштын чамгыс артыкча бижээн ол документтиндей-ле шактар иштинде реликтар келген чүе. чүе дае, ол документ 72 чүрттун делегат-тарынын хүдөл-соруун ханды-гар ужурул турган. Дай адып келген. Кайгылынын могол-пы-лагдааны-лаа аажок. Жолио-Кюри чүдүрү-биле столга шашкаш: «Барын кофеден ийил айлалды» дээ.

Танымында отуртуларымыска биске бир-бир ай кофе эжеп берген, ол чамар үезинде айна турганларын биржики мичаэн деч: «Дыкка ур кижи-чектен келдиген, чамгыс артында бижип хан киз сөс атомнун бөмбөн чугалаажыка безин каян-бир кижини ча-ларда бөлүп охтан камга-лап аш шалар бө?».

«Ол бө бүгү чүе хей чүе-дир, берүдөр болгон холдар кичеа-кожа чурттап шыдаа чүе!» деп кайрыжы-ла барган. Ол үеде бистин шимчээшкенин бижиккен, үдөл-болдалары-лаа чамгыс аай, стратегтиг плани-даа толдаргай апарган үе тур-ган, ийди? мят чо кулчу-рушкуну болу бээрн ким-даа мананаан-ла болбай. Узун дуур-санын кизи аяа ией үе талааш кылды делегати айтыр ийдикин. Турк чогаалчы Назим Ликмет болду. Кижине микрофотна апарган: «Мында кайла хол-лар бар-дир? Хойлар-бинтер бис бө? Бистер болза арман-лар болбай бис!» Адыш чо-каашканын димиреп-ле турган. Тайбын бөт-догуннашканын дугайында резолюцияны чамгыс үй-биле хүдээп алдымыс, чүе кылды делегаттар уурауланган.

Бистин шимчээшкенин төгүзүгө ийди? чүдүлөр хей таварыжп келген. Эртен ээр-бө беш чылда соок дайынны хам тайбын талалакчылары-нын шимчээшкени чамгыс ууда эвес уураулаан келген. Ыччалла-лаа улустарын шип-тирлеп чоруп бо уганымыш кымын оларын быгыж чо ту-ра-соруу Карей дайын, Вьет-намга агресси чамгыжт дайын өрттерин өжүр арган берген. Чогун-бо шиптир-леп чорук үдөлүт чепекти ше-зирин соксалар, делегейин дүшкүрүлү чорун чамгыр-амбар демиселдин чамгышкы-

некия хандырган. Делегейин айыл чок чорун быжыглар-дын жаксы бурнуларлаш-кын чамды алдыган. СЭКП-нин XXIV съездинин хүдээп алган Тайбын программанын амдырлар чамгыжканын бөт-тандырып турар. Ол програм-ма бөмбүрөктүн миллион-ми-лион кижилерин хей-ат ки-рин, тайбын идеологиян кам-галарымын кийгыргып турар.

Тайбын дээш шимчээшкенин эр улут чалгы болза тай-бынга ылкышылгы күштерин эрткен чамдын күзүгүндө Мос-квага эрттерген конгрессе бо-лур. Он үрүмек күштеринин 2000 алып болза бөмбүрөктө кам херчүт бар. А Москва конгрессинге 143 чүрттун деле-гаттары киришкен. Тайбынга ылкышылгы 76 шимчээшкенин таллакчыларын Кремлдин съездилер Ордунга чымалган. Кайгамчыкты-ла конгрессе бол-ган. Ол хире маадырлар улут шуулган каян, каяа-лаа бол-бай.

СЭКП ТК-нын Чамгыс се-кретары Л. Н. Брежневтик ук конгрессе чугалаажы оон ужу-рулду болган. Тайбынги бөтү-бөтү-биле быжыглар-лаа, камгалар-лаа болур, улустар-нын арзында харылаалар бөт-болуп бийлиринин болгон кайды ажилдакчыларын эв-зү-өзү чорун ужурул деп, совет кижилерин бижык бүзү-релин эш Брежнев делегаттар-га чамгычкан. (ПМА).

Ногадн сарааттар

Алышкылар звенузу

База-лаа баарга, ситенчилер Сут-Холдун чөр бүрүзүндө. Ийинини мач аразы бир ой-накчаштаа звенуза тавар-жы берим. Хол кайдырлар дөрт кизи терен ситенче шипын берген, соонда бедик чалдарын артырбышаан, бу-рунгаар шушкан турлар.

Мөчөк шипаннарды, кү-дөр буттуг ол шипаларын со-нуурган, ажил-ижин тамы-жы өгөлдөн. Олар бир өг-бүдөнү — пенсионер Монтуш Хунаевичини оодлары: Ни-колай, Владимир, Борис, Ми-хал болду.

— Мылга чөм магалыалын тургузар нийти херекте, биче-даа бол, үтүүтүкү кийрер соругулаа, бир звено болуп алган ажилдан тур бис—деп, Борис чугалады.

Социалистг хүдөөлөгөн, ажилынын амгы байдалын илерилисөөн, алардан нийти айтырп сактын.

— Бистер 40 тонна ситен белектер соругулаа бис— деп, Николай харымылаш, ба-рарын көстүп турган улут сараатче айтылган. — База бистин, оон денизин 37 тонна болган, мыдын чарында база

бир сараат, 21 тонна ситенги тургускан бис, мөөн сонгаар, ам-лаа 20 тонна хирени белектер шипдар бис—деп, ол бүтүрети.

— Тусай мергежилдер чүд? Амгы ситен белектер турарынаан ангыда, до-ктажал каныг үдө-херекти бутурул турар силер?—деп, оолдарге айтырп салымтын.

— Комсомолчулар. Борис биле Михаил болар Кызылдын сельхозтехникумунда. Михаил зоотехния салырыннын ийги куртууна, а Борис ветеринария салырыннын үшкү ку-рутуна. Диктангазын ажагылаш, төрөн сохтозунга дуулаажып турарын ол. Нико-лай болза тракторист кизи, а мөн даандырган ажил буту-рулаа харымысалагы кийрер, мынды—деп, Владимир хары-мылаш, улаштыр кестире-ликте далакчан шипиягы белекчени берди.

Алышкылар 72 гектар кы-зыл-тастын чайгы суггары-лажын ийи ууда чоруктан. Ол шөлүтү үнүжү өки, гектарга онааштыр 13 центнери ажап ал болурунун магалы-ламы тургустулган.

Малчыннын кыштаанда

Шеле уунче углай чоруп оура, кыштар чогуунаа ога-дыг шиптерге үтүкүлүп кел-дим. Таныырым хойжу, «Сут-Хол» сохтозун сугарыг мал-чыны. Күш-ажылдын Кызыл Тук орденнин эдилектин М. В. Ондар болду.

Кыштар чамында ногаан са-раат хөлөгөндөр бейи бер-ген тур. Бистин арамыска ажал-иши чугаа анаа хол-баштыр токтуп эгелөн.

— Он чеди тоннамын са-раады-дыр. Бүрүнү хун чаа тургустуусун. Ам кызылал, малдан камгалат турарымыс, бо, Хүдөөлөгө 15 тонна чүе, аны ажыр күүсөттин. Ам-даа 5 тоннамын пемей белекээр болуп ор мек. Мылга будук-бу-рунун холдуу база бейи, ону база алып болдулдан магалы-лап алып күдөк бар — деп, малчынным чоргаар төөрөп олуру.

Чөр-чүртүн байдалын, оон

амгы ажил-ижин илерилис-сөөш, Мурууна Байырлаан-овичден чамдык айтыр-ларын сонургалдым.

— Беш чылдын тодаралы-чы чамында Совет Тыванын юбилейи база таварышкан. Мындыг чугула үеде кым-даа кизи безин көртүгүлүг болу-руп күзөр. Социалистг хүд-өөлөгө чүс хойга онааштыр 105 тугура, «хойлан» 2000 грамм дүк чүе, а херек кы-рында хурагымын 120, дүгүн 2500 грамм болган—деп, мөөн сонгаар-лаа чедимшикинге малчын бутурадыг чугалады.

М. В. Ондардын кыштан-да каяла, тургалгын байдал шипан-ла тынмачалын. Деис-назын шөвгерин, сөстөлгөргө белек, чамгыт херөгөөр өкө-ти кургалып өлгөн. Мындык кижилерини үнөйгүлүгүлүгү-дүн нийтиги болуурга кү-зөнгөн. М. СЕВЕН.

Чөвн-Хемчик район.

Кузунчу аалчылар

СЭКП Улут-Хем райком болган райкузеском хой-ни-тинин мадынга быжык чөм-сууру белектер турар ажил-шчилеринин ортузунга полит-массалыг ажилдарын күш-тедирген. Политинформатор-лар болган агитаторлар хүн-нүн чугула айтырларына хамарышкан лекция, беседа-ларын солдун үтк-шынардыг кылдыр чорудуп турар.

Районнун Пулутра бакы-нын «Улут-Хемини отчу-гаштары» деп агитультбрана-даным мал чөмө бе-леткеп турарлар четкилейи маапар апарган. Олар районнун кайы-лаа ажил-агыймын си-генчилеринге чөдө бээрге, анаа ажурут байырлап болур.

Агитультбранадын кой-шерт программасы солун. Баштай ситенчилерге СЭКП районнун инструктору

Г. Губерев лекция номчуур. Оон лекцияларын ангы-ангы темалыг. Лекция номчурун-да ангыла, ол кайы ажил-агыйда ситен белеккен кан-дык байдалдыг чоруп турарын база анализлеп турар.

«Улут-Хемини отчугажы-нын» бөт-тыныгыр арти-стер эрткен каш хонуктарда «Хул улур» колокко, «Күш-ажымды хосту», «Улут-Хая» сохтоздарын ситен шөдөргө эргий кезип, ситенчилерге урал талааттын бараалаткан. Ол ишкаш олар ситен бригадаларына хой солуларын, агит-туудустарын уурунеринге база дуулаашы-лаан.

Көчөр автоклуб эгрелекчи-ни Б. Даванга ажуруткан бо коллектив өлчөгөлтү үнүшү-күнге ам база белектейин эг-елээн. (Бистин мөрр).

Желегей бо ХУННЕРДЕ

ВАСИНГТОН. (СЭТА-ның корр). Сенаттын даштым херекте таллазы-биле комис-сия Совет Эвилели биле Кайгылым Штаттарын ара-зында харылааларын чаала-дырарын чүүл-бүрү талла-зынга хамарышкан динла-арынын чугалаажырын Уламчылал турар.

Комиссиянын даргазы сен-атор У. Фулбрайт бүгү деле-гейин тайбын турарын хан-дырарга ол ажил-иштин аажок чугулаадын айтылган. Кайгытыкан Штаттар совет-ларын харылаалаарга душ-курулур байдала чамгыр-адырларын бижыктырар сор-галыг деп, ол хөмөгөлөөн.

Кайгытыкан Штаттар адро-лук чепектин шенелдерин бүгү тала-биле таварыш-тыр хорур дугайында дугуру-лаа чарынын чедип алырыче чүткүлүн угландыр болза чогуру деп, У. Фулбрайт база чугалаан.

Совет-америк харылаалар-нын өкжидеринин чедип ал-дынганынга болган ийи чүр-түн аразынга ажыгыт деп

катыштырым ажагыдаарын кайбарып турарына байыр келерин түр мек деп, АКШ-тын политикаг болгон бөкү хой-ниги ажилдакчымы. Прапстон университетинин профессору Дж. Кеннан делег-тээр. Ол таллазы-биле улам депшиятиг болурун бүгү хөмөгөлөөр-биле деткир ужу-рул деп деп, ол хөмөгөлөөн.

Делегейин он улут ийи чүртүнүн аразында хары-лааларга түшкүрүлүгү байдал чамгырларынга херек кырында маргалаа-чөрүлдө чо деп, Дж. Кеннан чуга-лаан.

Совет Эвилели биле Кай-гытыкан Штаттарын аразында салыгакчымынын кайбар-тын ол деткээр болган ол таллазы-биле СЭП-ге ай ажы-кыг болур чүрүм тургузарына

ВАСИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тын күрүн секретары Г. Кис-синджер америк легионун Майамиге болган национал конференцияныга стратегиг чөпсөгөндөгүнүн кымыга-ларыннын айтырларына хамарыштыр чүе чугалаан.

Дж. Фордун чааа ол ай-тырларын таллазы-биле болу-рун ажил-чөрүдүлөгүн айы кол принципти удурулган бол-дулар: бирөө, чөпсөгөндөгү-нүн ийи кымыгаарлар дуга-йын дугурулур адыр чедип алдынгалакта, америк стратеги-г чөпсөгөндөгүнүн күчүзүн каныг-лаа арга-биле хөвөөр арттырар бис. Ийне, стратегиг чепекти өндөрө бүтүрерин шөгүлүгү дугайында чугалаажымыннын биске онааштыр тургустуну турар айтырларын нармынча дү-жүр кылдыр шыдамчы-кай болган бүтүрелгип чөрү-дар бис.

Президентиин бүзүрөп тур-арын аюугаар алырда, ам кан-дыг үдө бүтүрерин шипияп алыр мырылай билдинтир.

Г. КИССИНДЖЕР СТРАТЕГИГ ЧӨПСӨГЛӨӨШКИН ДУГАЙЫНДА

Алыг үеде күштерин херек кырында бар денгиүрүн ба-рындааалааш, «сөөлү үеде болуулаан кризистерин чам-гызын»-даа стратегиг чөп-сек ажилдарынга чөкшүлөөр күдөл безин биске турбаан» деп, күрүн секретары чуга-лаан.

Хей-хөй кризистерин тазы-рыштыр соксадып алган-даа бол, амдымында оларын да-кыларын уулулаан бис. Бөт-буттарымыска улур тур-журудан калы ажилдакыла-же, кож-хөбөө догуннашын-дан дем каттыштырмын ажил-дарынык шипиярмын эгелөн-да бол, ону доостатк бис. Ол шипиягым бүрүн дооза-рына шипияртыг бис деп, Г. Киссинджер хөмөгөлөөн.

МУРНУУ ВЬЕТНАМДА БАЙДАЛ

ХАНОЙ. (СЭТА-ның корр). Муруну Вьетнамын хостары-нын улусчу чепектиг күштери сайгон шериглеринин чепек-тиг чөпсөгөндөгүнүн ойтур ша-рып урулулдул турар.

Хосталганын паралаа аген-тиализинин айданганга бу-гаар алырда, сайгон шеригле-рини Куангбичи мождуз райо-нун Миньлонгтан үндүр сү-өргө. Сес мун кизи чокут ол улут эвес хоорай Париж дугурулгалыгында ал салдынг-дынын соонда догуннаш кай-лаа олурут теннин демп-би-ле кажээлаттыган, сайгон аду-чүрүмүн улут шериг

базасы боу берген. Минь-лонгту догуннаштыр турар хосталган дөккөкээрлерге ша-вар хаджашкынын дайында-лашкынынар, чөк-хөвөө суурларын чогуна улур хы-дыктык рейдлерин оон эгелет турган Сайгон артилериязы Миньлонгга онгулаан ал-ган, хосталган зоннын хей ка-тан боолан келген.

Куангбичи можуун улусчу-рөлөсчү комитети ол үдөгө-дөлөргө багыт уружулт кылып туруп болурун сайгон эрге-чамгырларга чамгыс эвес улга мелегелен. Ынчанымже ол үдөгөндөгү сөөлү үеде

соксаар туржук, харын күш-те-лген.

Хосталганын улусчу чепек-тиг күштеринин Миньлонгга согушкун таварыштырарын-нын соонда патриоттарыны оо хоорайнын чөк-хөвөөзиле хей «стратегтиг суурларын» чогу делтөөн.

Хосталганын улусчу чепек-тиг күштеринин болган сайгон аду-чүрүмүн шериглерин айы-буулаа талчуушкуну ар Муруну Вьетнамын бүгү дөккөкээрлеринде бооп турар деп, эгелетила динаткан. Олар Ланган хоорайны чөк-хөвөөзиле болган Сайгондан

КИПРДЕ БАЙДАЛ

НИКОЗИЯ. (СЭТА). КНО күштеринин төвөккөкөндөгү ме-дегалынни аюугаар алырда, Кипрге дайындакчыны сокса-дыр дугайында дугурулган шипия-биле сөтүл турар. Хей-хөй өчкө таварышталар болу-луп турарын бөлжөөлөт динаткан.

Чөөкта чаа дайындакчымын аминер бооп турар, ийи тала-нын тууап алган кижилерин Никозиянын турк болгон грек хөкөмөтүнүн аразында «көк-түт шүгүм» дээр шүгүмчү дү-жүр турар пункттарын би-

АКЭЛ ТК-НЫН МЕДЕГЛЕЛИ

НИКОЗИЯ. (СЭТА). Кипр-нүн Күш-ажымын удурун депшилеги: «партиямын (АКЭЛ) Төп Комитетин бо-луну хурамынга ортулукта бай-далды чугалаашымын, мелегел-уудурун.

Кипр айтырын Кипрдин хамарышканын чорун, буан де-вискээрлук, турарын болгон кипр улусун тускыйлан догун-наар эргелерин хандырганын, чүрттүн девискээрлене да-штым чүрттарыг бүгү шериг-лерин үндүрер, дескенинин оларын дал-чынине чамары-нны политикагы чөрдөрүн, демократтиг чамгыс тургузары, республиканын бүгү ка-маалдарын — гректер биле турктарын ден эргелгип болу-рун турарын барымдалаа шиптирелеттерин ужурул деп, мелегелде хөмөгөлөөн.

Амгы үеде тургустуулуп кел-ген айтырларын эи шөлүнчү шиптирелер төлөө, консти-туция барымдалаан хойлу-дурм чүрүмүн, демократтиг аду-чүрүмү бүртүн-биле ка-тал тургускан, чуртта байла-ан чамаладырган турар ужу-рул. Күчүлөгө, үй-байлай болган адрок үүдөлгөлөр

кылырын шиптирелер биле ба-лар, хорур ужурул деп, ме-дегалде айткан.

Президент Макариоска баш-таткан национал чамгыс эл чааан ортулукта тургузары эргелги чугула, ол чааага чүрттүн солидентиг бүгү күш-теринин төвөккөндөгүн кир-ген туруп болур ийи деп, АКЭЛ ТК айткан.

АКЭЛ-ТК Кипрдин делегейге калбаа-биле деткелерин ханды-рар дээш чамгыт динломат-тиг ажил-чорудалганын аял-кейжилер деп санаалаан.

Совет Эвилелинин болган социалистг дем каттыштыр-ганын чүрттарынын бижык туруштуу, Кипрдин хамары-шканын чорун, буан де-вискээрлук турарын эвез ки-рилген турарын эвез ки-рилген улусун демиселей-биле олар-нын шиптирелгип эл-сеткил каттыштырларына мелегелде-демегалден. КНО-нун Айылма чок чорук чоудуленин 353 дугаар резолюциянын бады-лааларда, Совет Эвилелинин Киприн деткени болган ол ре-золюцияны күтсөлар дугайында ССРЭ-нин илелин оон чугула болган деп, мелегелде-демегалден.

АКШ. Эрге-чамгыра черлеринин тоомча чогууну, сөөк-изин айдырарын болган сонал кызгалаларын улумдулду хий-хөй ийеи айыктар берге байдалга таварышкан. Олар Аме-риканни оо үдөлин чурттакчыларына хамарыштыр күрүн политикамын кизи көр хөй чо ужуруттарын бү-рүн-биле көрүп чорур. Бидинил дегенин аюугаар алырда, ийнелер херезин күрүн чөдө сабан хуурунда чар-гө керээрдере хүдөө көрдөгөн болгон күрүнени шөдөгө девискээрлеринде чуртта турар» бөлүктөр «ауаалчы» берип турар. Штаттарын кылмагаларын муртаан чөорай девискээрлеринде кол берген, хоругла девискээрлеринде аш-тан турарын азыг чованатга түтүрүп турар ийнелерин ча-кок мурындай херекке алабайн турар.

ЧУРУКТА: сөөк-изин кызгалга удураачынын чыккалдын. Ук чыккалды Фарингтон хоорайда навага ай-ыктын ийнелери эрттирген. (Нью-Мексико штат). (СЭТА-ның фотохроника).

СОВЕТ БОЛГАШ АМЕРИК АНЫЯКТАРНЫҢ УШУУ УЖУРАЖЫШКЫНЫ

БАМУ. (СЭТА-ның корр.). Азербайжан Совет Социалистик Республиканың мадда районнарына аян-чорук совет болгаш америк аныяктары Бакуга болган ушун ужуражышкыны киржикчилери— америк аныяктарның сагыш-сетилинине утунду-бас хай-хэй чуударын атырган.

Нуба районун аныяк садчылары өлары чүрентин ханызындан хүлээп алган. Ол аалчылар СССР-нин 50 чылы аттыг совхозка чөраан. Чимистериник байлак дүмүдүн амында индем ажал ал турар.

Чая тамышылгалар дүрген эгелен. Ноуубу университетиниң славан литература факультетиниң аспирант кызы— Сэлл Пратт сад, виллада амылыны болгаш субтропиктиг культураларны Азербайжан эртем-шинчиле институтунун аспирантызы Бабакинн Кудиев-биле найыралчы ёзу-биле чугалашкан. Оларның амылыны утшин ийи яны, ынчаларда инти чуудары эсэ-эвс болган. Оларның кайызы-да эртем ады ки-галар аныяктары бөлүктенип турар, ынчаларга көл чүөчү дээр өларың кайызыны-да табыңчы күзөп турары, совет болгаш америк аныяктарны Бакуга ужуражышкыны база бүгү делегейге табыңчы бы-жыгларыга салышкын булар дээрине өларың буюурелди болур.

Совхозта профессиональ амылы канчаар тургусканын дугайын, аныяк амылынарга тысып турар чингелдериниң дугайын профессиональ амылы номинетиниң даргазын оралачызы Муслим Курбановтан АИШ-түк илде амыл-агай амылынарның каттышкан профессиональ амылыниң активизи студент Марк Мишлер айтырган. Совет профессиональ амылыниң ижирил дугайында ажак сагыш салып турарында магадан сеткилин америк аалчы илергей-ла.

Америк аныяктарның төлзөлениктерин ийги бөлү Шемакин райони чөраан. Шемакинде астрономика обсерваторияны аалчыларның чөрааны оларның сагыш-сетилин хайныктырган. Чуртта эи аныяк ол обсерватория амыландычыларның составының талазы-биле база аныяк.

«Бистерниң мурнувуста— тайбыңың болгаш депшигениң оруу, ынчанга ол оруктап хөл-хөлүвүстэн тутунчуп алгаш, кыды-чорутуу уктурул бис» деп, америк амылыниң Джеймс Берлински чугалаан ол өстери аныяктар шуулганының чугалаалыга кылу-вунга эртен чугалаалыга-га эге чуул болган. Амыл уениң эң чугала айтыргалары— тайбыңың болгаш чегелге-нишкениниң дүжүрени-ниң айтыргалары, совет-америк харылаалары хөгжүдүрениң перспективаларын чугалаалашан.

Совет болгаш америк аныяктарның шуулганының амылының үзүндө кайгачын чүөчү болганыл дээрге, ийи чурттуң чүглө аныяк салгалының төлзөлениктериниң аразында эвес, харын АИШ-тың бөттарының идеялик платформаларының талазы-биле болган чоң-ла дыка ылгалып турар янзы-буру аныяктар организациаларының кеижигүнериниң аразында база үзел-бадалдар-ның улан-жа дүшкен чоруктарының илерзини бол-ур.

Коммунистг партияның болгаш Совет мурдунниң лениниң дагышкы политикти-гуулаышкыны, СЭП-ниң XXIV съездинин амылдал илгаланы, Тайбыңың программасын бүрдү дөлу дегип турар совет аныяктарның туруш-бадаллары Совет-америк харылаалар институтун төлзөлөчкизи В. Савельов-тиң илетмелинде тайлыр-латтыган.

МУЗЕЙНИҢ ИЖИ

ЭРТЕМНЕРНИҢ ЭГЕЗИ

1929 чылды май 13-те Тываның революстуг намы-ның Политбюросунун хуралы-га тыва музейин тургузар ду-гайында шийтхирнн хүлээп ал-ган, өн бээр 45 чыл ажып ту-рар. Төөгүнүң документалериң сөгуар алырга, Тыва респу-бликаның чурт шийчилээр Ал-дай-Маадыр аттыг музейи бо-ло, культураның болгаш эртеми-ни Тывага эң баштай тургуз-туган ода болур. Ук шаанда тыва музейи биле эртем комите-ти калы-кожа чыгыс чеге-ажылдан турган, ынчанга тываның дыл, литература бо-лган төөгүнүн эртем-шинчилел институтун эге шийтхирнн би-етин музейиниң колданы болган.

Амыл үеде Алдай-Маадыр аттыг музейде бөйдүтүп, бү-рүнү Тываның, Тыва Арат Республиканың база Совет Тываның төөгүтүне турас-бааткан беш улуз ажалда-лагалдан турар. Оңи малай делегейдин тергиниң чүрүкчү-ларыниң чүраан ажыдары — Совет чалактыг тыва музейге бөлөккө хайыраал чүрүктары-нын делегейге алып болгаш

СОЛУН БОЛГАН

Республиканың Алдай-Маа-дыр аттыг чүр-шинчиле му-зейинин Совет Тываның 30 чыл өөлүг тураскааткан чүрүк болгаш эт-херексел талазы-биле Тываның амыл болгаш эр-теми үезин көргүскөн Көжөр делегейин Кызыл-Уаз суурга көргүскөн. Делегейни суурнуң чоңу уауу-биле соңуураан. Бөйдүс, дийрет амытанар ду-гайында табыштыргалың С. Байн-оол кончул делегей-гей-биле чугалаан берген. Музейини амылдың А. Сайчай Нада Рушеваның чүраан чүрүктарыни, өң уран талаптыгыниң дугайында доңчу тайлыбыры чыгып-нарга кылган.

Музейиниң кылып чорудун турар амылыниң ол шыкаш чурттаачылар-биле харыла-алыны дугайын музейниң бо делегейге амылыниң бөлүгүн удурутчузу К. Монгуш деле-гей-биле чугалаан. Менг-бүрүттүлер музей амыл-дакчылары эки күдөшкөп-пөр-биле утун база үдөп.

Н. ХЕРТЕН.

шыжамыр фондуу база эр-темин тускай библиотеканы бар. Доңчулап чугалаарга, бистин музейге келген кижиле чонуну шаанда шагда чурттап чөрааны, аас-кежи-ниң уауг оруунче киргенип, ылангы СССР-ниң составына Тываның эки тура-биле каттышкан, канчаар шапкын хөгжүп келгени кара-биле көрүп магадар. Келир үеи база утупин турар бис. 2000 чылга чедир доңжу-де-ниң кол утуп-шенин дугайында соңуураан кижилерге чөраан-да бол, чуртул же-дичяни чорудуп турар бис: ол база хоорайлар тудууну күштөтсөн, эртем-темиканы сайырааны, чонун өздөткөн, бөйдүтүп байлаан ларактан камгалаарын школачы чаш-тарга баш уду табыштырар-дыр.

КЫЛЫП ТУРА АЖЫЛДАРЫВЫС.

Кижиле болган бистил му-зейге кыркыскор болгай. Бир чамдык кижилер чөке-да ке-рүкскөр күөдиг болза, найы-сыдалга көп шыдавин барып болур. Ирак-уак көлөк, совхозтарга бараан болуу дөш биске чүгүрүк автобусту берип каан. Икан ёзугар бу-ла чоңуну биске көп турар чага дилөөн барымдалап, көрүк музейни соңуу рай-оннага аткарылаан бис. Елена Байкара баштаан бөдүк Бай-Тайга, Монгун-Тайга ра-йоннарга, Кара-кыс Монгун

удурткай бөдүк Монгун-Тайга, Ынур районнарга барып четки-лөөн. Тываның ол ырак рай-оннарыниң бир чамдык суур-ларына, фермаларына, тайга-лар баштарында чайлаглаан кадрчыларына хемчөөл би-че-да бол, кайгачык солун көжөр музейни ёртүзүп, су-р-тала ажыны чонун ортузга тарайын чөрааннар. Ола-ча чоруп чөрааш, музейниң фо-тографы мурнакчы кижилериң чүрүкка тырттыргылаан, эр-тем амылдакчылары ол чер-лериң чурттаачыларындай баас-чараш болган төөгүге ужур-дуалыг эт-херекселди чып экелгенин.

Музейин хуралдар аамы-га Совет Тываның 30 харла-рына тураскааткан ужура-жышкыныар, кинолар үргү-чү бооп турар. Бир чижек: Тываның арат чоңуну Совет Эмелетине илериң илеректен төөгүлүг дилетин С. К. Токс баштаан бистил төдөлдерин СССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуна чедирген — Михаил Иванович Калининге бараалгаткан болгай. Ол дугайында чыгып келген аныяк-тарга Боржак Лопсанчп чу-галаларга, дыка солун болган. Ол чыгыштың сөзүндө Боржак Лопсанчп Кызылдың башкы ушуйдеиниң комсомолга кир-ип турган сургуударына чаа билетин эл-өбгөдөрийн революсту адарын калжы-көдө салтып чоруп дөш түт-сүп турганы кижиниң сагы-жындан чөре ыраак.

Бий-Хем районун дөвис- М. КЕНИН-ЛОПСАН.

СЕТКИЛ ХАНЫП КӨРДҮМ

Алдаң-Маадыр аттыг чурт-шинчиле музейни Тываның төөгүдүн бүрүнү-биле көргүзүп турары дыка-ла өөрүнчү-дүр. Мыда амылдар турар тыва эртемденериниң музей фондуун байыларына дуу-лакан эш-оор, активизериниң чөрип кылган амылдарыны көрүкчү кижиле өгүдөткөн четир-ди деп чыгаар болур.

Музейин чач-чаа фактылар-ны көргүзүп, немен турары лмыа эки болган соңу-дур. Борда мылдын чижелери көргүзүп көрөй. Шаанда бү-дүдүк чөраан тыва акчыр эд өңү сзугат удул бажың дө көрүп, оңу то аыт доңганыч чөтөс, доңчулук ак өргөткө дептир. Ол мыкшак то чүстүт-көрт турарын, ыра-сыр эл-тик-ти, кып чеке бөртүгү дөш шыкаш тоолуругу чугалаалык үндөндө эл-елдер музейге

Музейде эрги, чаа үелерде бажыңдерин база көргүскөн. Тыва, моор, таңгыт амылдарга бижип, албан ажал кылып турганын мурун көргүскөн бооп турар. Амыл үеде Тываның көлөк, совхозтарында амыл-амыларын база көргүскөн, ол мыкшак көүлөп турар чаа миян, лаш тудуларын хевир-лерин көргүскөн булунар эки.

Музейде амыл үеде салды-ган чуларды Тывага бооп тур-ган болушкунары толазы-биле көргүскөн. Ынчанга шие, чүсүктөн эгелеш, үгөр-боота чедир соңуурап көрөчү чүд-дериниң дыйыны ол дээр. Тываның төөгүдүн малай би-лп алып деп бөдөөр болза, музейниң амыл-амыларын биле тамышкы көрүп чугула-ды болар мен.

Т. САРЫГАЛ.

Мөргөлдөйгө чагаалар

ЧАА КИНО

Ажык диягы киноа куду-турлуг дыйыныл, хостуг үзү-көттөргө амылдыг кылдыр эртерери кыгга күзөүлгэ эвес боор. Бистин Мугур-Аксы суур-лук чурттаачылары хостуг үе-зин шынар ажылаарына кон-чул шыктар. Көжөө ийи-суур аразында нагаш шыкка уду-гөс кижилер чыгып, келгес, спорттун янзы-буру хевир-леринге өйдөн турда солунун чү-дүр Караңгылап, кино болур шак чоокшудан турда, мыда кылжыниң хой кезин бажы-нарныч чамыктар.

Бо чыдаын эгезинден бээр Кызылдың кинопортатты чер-чи биске эрги кинолар чорукташ туруп берген. Чыл эгезинде чоруткан кинолары үш-дөрт ай

КАЖАНЫЛ?

(чамдыкта өөл-дө өзөшү үе) эртенде база катар чоруду-кан боор Чижээжеле, «Су-рушкун», «Кара суухайлар», «Шилдеге соонда тулушушкун» болгаш өскө-дө кинолары бо чамын көрдүсө, а август эге-зинде ол-дө кинолар база кал-ган чөрип келген. маршалдары астына берген тургулаар-дыр. Хой чурттаачылыг, алгы-аңгы кинотеатрлардыг эвес, көдө өзгөчө манрыс көргөн кинонуң илеректиг көрүп кымга-лаз солун эвес.

Хуваалда ёзугар Монгун-Тайга райониң киночек-ки-леге кинопортаттын чорудаар кинолары кайда эргет?

Н. ДАВЫН-ООЛ.

АЖЫЛЫ

Чөөн-Хемчик районун «О-ктябрь 30 чылга колхозта көп-чүр чараш, делегем, уауг ийи кып Куду-тура бажың бар. — Бистин Кызыл-ура бажың-ның амыл-биле номчукулар-ны тамыштыгар болай-дыр мен. Баштайгы үеде өн ажи-лы эки турган. Ам соңуү үеде Кызыл-ура бажыңны амыл сууларан. Даңгында хевир-лериниң сибак, солгалары бузук уду-өтүр кылшатамып турар. Сен-телгеш кылдынаан, одагыла төвү бустур чөтөс. Мыда ча-гыс бажыңдан башка ойнаар чуудалар чок. Бо талазы-биле Кызыл-ура бажыңныиң дирек-тору коммунист Кулар Эрте-ниң колхоз боштар чериден, көдө Советтен канчың-даа негелде кылбайн турар.

СҮЛАРААН

Кинематолин комсомолчу аныяк кыс Эйнала Түлүш чоңока чаа келген. Баштай кел-ген үезинде шору амылдал, кя-но көрдүдөниң чурумчулар бар чыккан. Соңуү үеде база суу-лаан. Кинону ырлап кааш, келбей бөөр. 8 шафта деп чар-лаан кино 9 шафта үеер тава-рылгалар бар. Дөжөк соңандан Кызыл-ура бажыңыне, кинобужаке кир-ген, кинону боттары үндүрүп-көрүп алап чоруй бар кал-дыр бөз бар. Кызыл-ура бажы-нында 7 южа амылдан турар. Олар оон ёзулук өзери бол-байн турар. Чоңуң кулуругу дөш амылгалыгыни төвү мынчаар ажылаарга болур бө?

О. САЙЫН.

Ленинград чогуанда Карел мойналыкта Лосевскиниң турисиң баазы бо чылын бүрүнү-биле амылдала харыи. Баазаның үш чурттага корузу хары угад 410 ки-жиниң хүлээп алыр. Вуоска хемчөө эри-ине хадмыг ээмде тулуп тургускан кору-старда эки дыйытангыра эргежок чугула-хэмчөк чүө шүлгү бар. Ийи болгаш үш ки-жи турарына таарымчалыг өрөздөр изи, соок сугат, дыйытангыла өрөздөр теле-виограф. Баазаның дыйытангыла өрөздөр-и, делегем эрениң кинотеатры, клубу, библиотекасы бар.

Дыйытангылдар Вуоска хемчө дургаар беш болган он хүн дургузуна хемчөөл по-ходтан чоругуна сүт турмуның талазы-биле дуржулгалыг инструкторларың удурутказы-биле кыржар. Хемчөө сугта маактарына кайгамчык таарымчалыг чүудерин спортка соңууругадыларга тур-гузуу берген.

ЧУРУКТА: Карел мойналыкта (Ленин-град область) Лосевскиниң турисиң баа-зының корустарыниң бирээси. В. БАРАНОВСКИНИҢ ФОТОУ.

ДЫШТАНЫП ХҮННЕРДЕ КАЯ, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

Шуй өртүмк шкөөлөмүн чөдөн кижиле составтыг өө-реникчилерниң бүдүрүгө бри-гадазын «Шуй—Школа» дөор. Бригада ажылдар күдөин илериңте он эки өөредилгелг, сагыла-чуртунуң, үстүкү кластарыни өөреникчилери хаара туткан. Оларны башкы О. Байыр удурутуп турар, бригадиринге 9 класстың өө-реникчи Гая Букутетти соңоан.

«Шуй—Школа» бо хүн-нере чөдир шудуругу амылдал, төрөөн колхозуна уауг дуу-зин чөдирип келген. Олар 15 тоина будук-бүрүнү боонак-тай шараш, малчынарны кышталарында чөдөртер. База 15 га чери боттары сүт-тарган, орта картофельди удуруткан. Чый дургузуна он бөк-сигениң чүдүп, сугтарып келгенини туңгөйлөтө кар-тылаш өскөн чөтөс.

«Шуй—Школа» бригаданын кезигүнери амыл дүңгөдө «Малга элбөк чөми бөрөэл!» деп дөшүп салып алган, сиег шөдөрдөгө соруктуң ажылдар турар. Амылга мыак, хүн но-малын үргүлчү амыл күдө-лин турар өөреникчилерге Зөл Мандык, Чодураа Монгуш, Та-

на Анап, Галады Очур-оол олар хаммааржар. Сугтаты өөреникчилер Иван Салжар, Олег Хертеп, Виктор Кочаа олар тускай участок үндүрүп алган, бөдик дуурут дөш карап кызыл ажылдап, чөдүн сугтатыч-ларын малтанып чаалаан ал-ганы өөрүнчүт. Олар Бай-Таз өртүмк шкөөлөмдө өө-реникчилерни бүдүрүгө бри-гадында концерттиң дадан барышыл, дуржулгалы солчу-рун планнаан. Он соңоода үш хонук похоттап, чаа күш-биле өөредилгеге кирипте-лер.

Сентябрь айда картофель ажалдамынга шкөөлөмн өө-реникчилери шүттү киржип, Дараалында өөредилге чылы-ды өөреникчилерни бүдүрүгө бригаданың өөл-дө уулу шөлдү бажылган, ажымын хевирлерин удам сайбар-гайжыдып, чуртарында таар-ымчалыг туралгы тургуза-рын амылгалтан планнаары күзөңчиг.

«Энергетик» Култура бө-жүмүгүнө Каа-Хем хөмүр-дөш разрезиниң шахтарлар кол-лективиниң былыргы хуралы 2 шафта эгелээр. Он соңоода «Энергетиктер» бөт-тымнылар ар-тистериниң концерти болур. Эртегиңиң 10 шафта Ок-тябрь күдүмчүүндө садчы-гашка чечетер делегейтен бо-лур.

Музейде эрги, чаа үелерде бажыңдерин база көргүскөн. Тыва, моор, таңгыт амылдарга бижип, албан ажал кылып турганын мурун көргүскөн бооп турар. Амыл үеде Тываның көлөк, совхозтарында амыл-амыларын база көргүскөн, ол мыкшак көүлөп турар чаа миян, лаш тудуларын хевир-лерин көргүскөн булунар эки.

Музейде амыл үеде салды-ган чуларды Тывага бооп тур-ган болушкунары толазы-биле көргүскөн. Ынчанга шие, чүсүктөн эгелеш, үгөр-боота чедир соңуурап көрөчү чүд-дериниң дыйыны ол дээр.

Музейде амыл үеде салды-ган чуларды Тывага бооп тур-ган болушкунары толазы-биле көргүскөн. Ынчанга шие, чүсүктөн эгелеш, үгөр-боота чедир соңуурап көрөчү чүд-дериниң дыйыны ол дээр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АВГУСТ 24-ТЕ
МОСКВАДАН

12.00—Дамчылдыгалар про-граммасы
12.05—Мелүүр
12.10—Өңүлүг телекөргүзүг. «Хөгүлүг үнер».
12.25—Өңүлүг телекөргүзүг. «Советтер чүрүтүп төд-лөр» «Саатар кыгга ар-тар» деп документалыг теле-фильмниң баштайгы көргүзүшү. Чогаалың М. Алишбевтиң эге өөл-дө бо-лур.

13.20—«Көрүкүлериң маңа-ларын ёзулар». Музыка-лыг программа
13.50—14.00 — Чалсар
14.00—«Кадмыкы». Эртем-непердөйлегел програм-ма
14.30—Өңүлүг телекөргүзүг. «Дийг амытанар деле-гейинде».
15.30—М. Севастьяну «Ады чок сылдыс». Свердлов-скиде күрүне театрның шиини
18.00—«Үөс. Информастыг програм-ма
18.30—Өңүлүг телекөргүзүг. Болска делегей чемпио-налы.

аында Гаваанази дамчы-амыла.

КЫЗЫЛДАН

19.25—«Делегей байдалының дугайында доңчу таймы-бар».
19.40—Уругларга. Муль-фильм
19.45—«Тываның идеялыг. Информастыг программа»

МОСКВАДАН

20.00—«Чечен чогаалдарыны экранизациясы» «Хан-дамыр төрөлү». Ура-чечен фильми.
21.30—Өңүлүг телекөргүзүг. СССР-нин электротехника үлеттирүүнүң министри А. К. Антонов ширениң айтыргаларына хары-лаар.

22.00—Өңүлүг телекөргүзүг. Хокейге Европа чемпио-нарының кубогу дөш мар-гылаанын түптөл өңуү. ЦСКА—«Бронсе» (Шве-ция).

00.15—Өңүлүг телекөргүзүг. СССР-нин улусун эртиң Д. Гулаков мрлэн тур.
01.00—01.30—«Үөс. Информастыг программа»

Редактор В. С. ШАРАВНИ.

КИНОТЕАТРАДА

АВГУСТ 24-ТЕ

КАЙЫРАЛ: «Сен олургү-кедиге чөдир манаар мөңү» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.30 шақтарда.
«ПИОНЕР» Киночыныды «005. «Дес-ле оол дес» 13.35, «Үш чоң кижиле» 11.35, 13.35, «Шулбүсүң чалчары аза дөрбөзүң» 17.35, 19.25, 21.15 шақтарда.

«КАА-ХЕМ» «Оператор Кыл эңи ордулукта» 15.00, «Тамы эриңде» 16.40, 18.30, 20.30 шақтарда.
«ВОСТОК» «Чээ өөреникчи» 12.00, «Ак ргза» 16.40, 18.20, 20.00 шақтарда.
«ЧАВЫҢ КИНОТЕАТРА» «Там-там кыйгың сала-ла» 11.30, «Кыс болган шулбу-тар» 17.30, 20.00 шақтарда.

18.00—«Үөс. Информастыг програм-ма»

18.00—«Үөс. Информастыг програм-ма»

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: Өзгөсө 667000

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрөс чер, полиграфия ном садкының таламы-биле өргөлдөмдөй типограф. (Кызыл, Шеткилик-Кравченко кудумчуу, бажың № 1), ТИРАЖЫ 16366 ЧАҒЫҢ № 920. ТС—00964